

Analýza dat v kvalitativním výzkumu

PhDr. Hana Navrátilová, Ph.D.

Výzkumný problém a témata kvalitativně orientovaného výzkumu

Tento studijní materiál se zaměřuje na specifika výzkumných problémů řešených kvalitativními metodologickými přístupy. Vysvětluje podstatu výzkumného problému ve vztahu ke kvalitativním metodám výzkumu. Přibližuje konkrétní témata předškolní pedagogiky jako rozvíjející se vědní disciplíny v českém i zahraničním kontextu.

Cílem je poskytnout studentům programu Předškolní pedagogika náhled na možná současná témata k řešení, protože mohou vlastními výzkumnými aktivitami přispět k etablování předškolní pedagogiky jako vědní disciplíny. Přehled o řešených tématech v českém kontextu napomáhá zacílit výzkumná témata studentů tak, aby doložila potřebná zjištění o edukační realitě ve vztahu k výchově a vzdělávání dítěte předškolního věku.

Klíčová slova:

- výzkumný problém
- výzkumné otázky
- výzkumný design
- Předškolní pedagogika

Výzkumný problém

- Volba a formulace výzkumného problému je vstupní fází každého výzkumu.
- Výzkumný problém se vynořuje postupně na základě orientace výzkumníka v související teorii i zkušeností v terénu.
- Pro začínajícího výzkumníka se doporučuje formulace prostřednictvím otázky, na jakou hledá výzkum odpověď. Můžeme tím předejít častým problémům při stanovení výzkumného problému:
 - Výzkumník stanovuje téma, nikoliv problém, který bude v rámci tématu řešit.
 - Příklad: Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřské škole.
 - Výzkumník plánuje řešit problém, který je jednoznačně prokázaný, případně je jednoduchý.
 - Příklad: Má smysl spolupráce mateřské školy a rodičů dětí?

Výzkumný problém

Pro formulovaný výzkumný problém je třeba hledat výzkumný design a následně dodržet jeho postup.

typ výzkumného problému potřeba zjistit, zda	typ designu/metody vhodné pro výzkum problému/ druhy výzkumu
popsat jevy, charakteristiky, stav, procesy	obecný deskriptivní design (descriptive design)
zjistit, zda je intervence efektivní	experimentální design (experimental design)
zjistit, jaké faktory/proměnné ovlivňují výstupy	korelační design (correlation design)
identifikovat obecné trendy v populaci	design výběrového šetření/dotazník (survey design)
popsat sociální skupinu sdílející kulturní hodnoty	etnografický design (ethnography design)
generovat teorii o procesu	design zakotvené teorie (Grounded theory design)
vyprávět (životní) příběh individua	narativní výzkum (narrative research)

Výzkumný problém

VÝZKUMNÁ STRATEGIE

- plánovaný postup, jenž určuje průběh výzkumu, rozsah i kvalitu dosažených výsledků
- základní rámec, v němž výzkum probíhá

POSTUP KVALITATIVNÍ STRATEGIE

■ Formulace výzkumných otázek a stanovení cílů výzkumu.

- není zdůrazněno rozsáhlé studium předem, neboť se chceme vyhnout a priori stanoviskům a případným „vědeckým předsudkům“
- zdůrazňována realita a praxe
- originalita řešení

■ Volba zkoumaných osob a místa výzkumu.

- velikost vzorku zkoumaných osob bývá menší
- přirozené prostředí zkoumaných osob

Výzkumný problém

POSTUP KVALITATIVNÍ STRATEGIE

■ Sběr a analýza dat

- volba metod, jimiž získáváme data nejlépe z „přirozeného světa“ člověka
- základem analýzy kódování a kategorizace dat

■ Interpretace dat

■ Výzkumná zpráva a publikace výsledků

- přehledná a podrobná
- popsat všechny kroky i důvody našich interpretací, případě cesty (i místa sporná), jimiž jsme dospěli k závěrům

(Vymětal, 2004)

Více k fázi psaní výzkumné zprávy v kvalitativním designu naleznete v této studii:

Šed'ová, K., & Švaříček, R. (2013). Jak psát kvalitativně orientované výzkumné studie. *Kvalita v kvalitativním výzkumu. Pedagogická orientace*, 23(4), 478-510.

Výzkumné téma

- Výzkumný problém je vždy zakotven v tématu, jaké prostřednictvím konkretizovaných problémů řeší daná vědní disciplína.
- Téma je rámcem výzkumného problému, nabízí více možností zkoumání.
- Důvody, pro se zabývat daným tématem prostřednictvím kvalitativní metodologie:
 - zjistit trendy nebo změny v čase
 - ověřit výsledky prostřednictvím jiné metodologie
 - rozšířit výzkum
 - vytvořit novou teorii

(Gavora, 2010; Creswell & Creswell, 2018)

Otázky a náměty

Prostudujte si uvedený přehled výzkumných designů ve vztahu k výzkumného problému. Které typy odpovídají následně řešení problému metodami kvalitativního designu?

Pro jaký výzkumný problém předškolního vzdělávání by bylo vhodné aplikovat postup designu narativního výzkumu?

K následujícím tématům zkuste formulovat prostřednictvím otázky možné výzkumné problémy k řešení:

Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřské škole.

Digitální kompetence učitele mateřské školy.

Spolupráce mateřské školy a rodiny.

Podnětné prostředí v mateřské škole.

Zdravá mateřská škola.

Pedagogický výzkum – předškolní vzdělávání

Výzkumy v oblasti předškolního vzdělávání přinášejí důležité empirické doklady o reálné praxi a jejích aktérech.

Jaké je využití získaného kvalitativně zkoumaného obrazu o předškolním vzdělávání?

- Hlubší pohled perspektivou hlavních aktérů – děti, učitelé, rodiče, vedoucí pracovníci ve školství;
- příspěvek do diskuze k aktuálním otázkám (např. vzdělávání dětí od 2 let v mateřské škole);
- proměny kurikula předškolního vzdělávání;
- proměny přípravy učitelů mateřských škol;
- posílení teorie předškolní pedagogiky v rámci etablování disciplíny;
- rámcové zkvalitnění péče vzdělávání dětí předškolního věku, což ve výsledku podpoří celou společnost s dlouhodobým dopadem.

Témata předškolní pedagogiky

Následující témata jsou představena s oporou o dvě přehledové studie Syslové a Najvarové (2012; 2021):

témata zkoumaná v českém edukačním prostředí v letech 2000 – 2020;

zvyšující se kvalita výzkumné strategie a představení zjištění;
nárůst příspěvků opírajících se o kvalitativní metodologii.

Přispějí zkoumaná témata k odpovědím na aktuální otázky předškolního vzdělávání?

Zachycená témata výzkumu předškolní pedagogiky v českém prostředí:

- **učitelé** mateřských škol
- vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami
- **děti** předškolního věku – dovednosti, zralost, prekoncepty
- přípravné vzdělávání učitelů mateřských škol
- **rodina**
- řízení mateřských škol

Témata výzkumu předškolní pedagogiky v českém prostředí

Výzkumné problémy s využitím kvalitativně orientované strategie

- Dětské prekoncepty o fungování lidského těla
 - pojmové mapování, analýza kresby dětí, interview s dětmi
- Institucionální péče a vzdělávání dětí mladších 3 let
 - hloubkové rozhovory s matkami dětí
- Odklad školní docházky
 - obsahová analýza odborné eseje učitelek MŠ
- Začínající učitel mateřské školy
 - interview s absolventy Učitelství pro MŠ
- Volba profese učitele mateřské školy
 - Obsahová analýza tematického psaní
- Pojetí lásky a kamarádství
 - Interview s dětmi
- (využity příklady studií uvedených v seznamu příspěvků Syslové & Najvarové, 2012; 2021)

Témata výzkumu předškolní pedagogiky v zahraničí

Chapter	Topic	Research terms	EBSCO (2017-2019)		Selected results PRELIMINARY
			Number of records	Number of selected records (based on title and abstract)	
		ECEC OR early childhood OR ECCE OR childcare OR child care OR daycare OR day care AND professional development OR in-service OR Continuing education AND toddlers OR Infants or under three years old OR birth to three	293	6 (not all screened)	Barros, S. et al. (2018), "The quality of caregiver–child interactions in infant classrooms in Portugal: The role of caregiver education", <i>Research Papers in Education</i>, Vol. 33/4, pp. 427-451, . https://doi.org/10.1080/02671522.2017.1353676. Vázquez, M. M. M., and A.G. García. (2019), "Community Programme to address the needs of the population aged 0-18 in situations of poverty and social exclusion in Bilbao: Caixa ProInfancia Programme", <i>International Journal of Integrated Care (IJIC)</i>, Vol. 19/S1, pp. 1–2. https://doi.org/10.5334/ijic.s3603. Chen, J., A. Martin and V. Erdosi-Mehaffey (2017), "The Process and Impact of the Infant/toddler credential as professional development: Reflections from multiple perspectives and recommendations for policy", <i>Early Childhood Education Journal</i>, Vol. 45, pp. 359-368, https://doi.org/10.1007/s10643-015-0767-5. Donegan-Ritter, M. and B. Van Meeteren (2018), "Using practice-based coaching to increase use of language facilitation strategies in early head start and community partners", <i>Infants & Young Children: An Interdisciplinary Journal of Early Childhood Intervention</i>, Vol. 31/3, pp. 215–230, http://dx.doi.org/10.1097/IYC.000000000000122. Loizou, E. and S. Recchia (2018), "In-service infant teachers re-envision their practice through a professional development program", <i>Early Education and Development</i>, Vol. 29/1, pp. 91-103, https://doi.org/10.1080/10409289.2017.1343561. Ackerman, D. (2017), "Online child care training in the United States: a preliminary investigation of who participates, what is offered, and on which topics the workforce is focusing", <i>International Journal of Child Care and Education Policy</i>, Vol. 11/1, pp. 1–22. https://doi.org/10.1186/s40723-017-0037-7.
Working conditions		ECEC OR early childhood OR ECCE OR childcare OR child care OR daycare OR day care AND work* conditions OR teacher salary AND under 3 years old OR infants OR toddlers OR birth to three	12	3	Cassidy, D. et al. (2017), "Teacher work environments are toddler learning environments: teacher professional well-being, classroom emotional support, and toddlers' emotional expressions and behaviours", <i>Early Child Development and Care</i>, Vol. 187/1, pp. 1666–1678, https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1180516. Mimura, Y., Y. Cai, H. Tonyan and J. Koonce (2019), "Resource well-being among family child care business owners", <i>Journal of Family and Economic Issues</i>, Vol. 40/3, pp. 408–422, https://doi.org/10.1007/s10834-019-09620-8. Chan, W. (2019), "Challenges to the infant care profession: Practitioners' perspectives", <i>Early Child Development and Care</i>, Vol. 189/12, pp. 2043–2055, https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1432606.

Výzkumy zaměřené na aktuální téma – kvalita péče a vzdělávání dětí od 2 let

Přehled výzkumných studií z let 2017 – 2019

Zpráva OECD (2020)
[https://one.oecd.org/document/EDU/WKP\(2020\)31/En/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/WKP(2020)31/En/pdf)

Otázky a náměty

Projděte si přehled výzkumných studií k tématu péče a vzdělávání dětí do 3 let věku z předchozího snímku:

[https://one.oecd.org/document/EDU/WKP\(2020\)31/En/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/WKP(2020)31/En/pdf)

Vyberte libovolných 5 studií, které téma řeší prostřednictvím metod kvalitativního designu.

Připravte přehled v tabulce s uvedením následujících položek k vybraným studiím:

1. výzkumný problém
2. výzkumný cíl
3. metody sběru dat
4. metody analýzy dat
5. hlavní zjištění

Otázky a náměty

Jaká další témata by umožnila participaci samotných dětí předškolního věku jako hlavních aktérů předškolního vzdělávání?

Zkuste navrhnout téma, jehož popis či odhalení by bylo zajímavé z perspektivy dětí, a popište stručně předpokládanou výzkumnou strategii pro řešení tématu.

Zvolte si přístupnou databázi elektronických zdrojů a pokuste se vyhledat témata v oblasti předškolního vzdělávání, která by podle Vás měla (mohla) být zkoumána i v praxi českých mateřských škol.

Příkladem databáze je: <https://eric.ed.gov/>

Seznam použité literatury

- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. ([2018]). *Research design: qualitative, quantitative & mixed methods approaches* (5th edition). SAGE.
- Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu* (2., rozš. české vyd). Paido.
- OECD Education Working Paper No. 243 (2020). *Literature review on early childhood education and care for children under the age of 3*. Dostupné z:
[https://one.oecd.org/document/EDU/WKP\(2020\)31/En/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/WKP(2020)31/En/pdf)
- Syslová, Z., & Najvarová, V. (2021). Přehledová studie výzkumů předškolního vzdělávání v České republice v letech 2011–2020. *Pedagogika*, 71(3), 483–504.
- Syslová, Z., & Najvarová, V. (2012). Předškolní vzdělávání v České republice pohledem pedagogického výzkumu. *Pedagogická orientace*, 22(4), 490–515.
- Šed'ová, K., & Švaříček, R. (2013). Jak psát kvalitativně orientované výzkumné studie. Kvalita v kvalitativním výzkumu. *Pedagogická orientace*, 23(4), 478–510.
- Vymětal, J. (2004). *Obecná psychoterapie* (2., rozš. a přeprac. vyd). Grada.

Seznam použitých obrázků

- <https://pixabay.com/cs/illustrations/seznam-pozn%c3%a1mky-ikona-prost%c3%bd-design-2828012/>
- [Zvětšující Sklo Detektivní Dívat - Fotografie zdarma na Pixabay](#)
- <https://pixabay.com/cs/vectors/otazn%c3%adk-ot%c3%a1zka-%c4%8dasto-kladen%c3%a9-ot%c3%a1zky-1750942/>
- <https://pixabay.com/cs/vectors/%c5%be%c3%a1rovka-my%c5%a1lenka-v%c3%bdskyt-hru%c5%a1ka-2235770/>

Hodně úspěchů při dalším studiu 😊